УДК 81'374.73

Литвин А. А.,
Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів

СКЛАД ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДКОНЦЕПТУ "HIKING"

У статті вивчається склад та особливість підконцепту "HIKING". Аналізується природа підконцепту методами історичного та етимологічного аналізу.
Ключові слова: *концепт, підконцепт, історичний та етимологічний аналіз.*

Статья посвящена изучению складу и особенностям подконцепта "HIKING. Рассмотрены основные тенденции формирования и развития подконцепта сквозь призму исторического и этимологического анализа.
Ключевые слова: *концепт, подконцепт, исторический и этимологический анализ.*

The article covers the consideration of the subconcept "HIKING", its composition and special features. The constructs, context, etymological and historical roots of the subconcept are analysed.
Key words: *concept, subconcept, etymological and historical analysis.*

Концепт – змістова одиниця пам'яті та усієї картини світу, яка відображається у свідомості людини та її психіці. Концепт розглядають, як цілісну одиницю мислення, яка не розділяється на окремі елементи. Концепт – це пізнавально-психічна структура, за допомогою якої відображається реальність. Як правило, концерти вербалізуються, та не усі з них мають мовне вираження. На думку З.Д. Попової та І.А. Стерніна, концепт – це одиниця мислення, яка представляє собою квант структурного знання [5]. Концепти формуються із сенсорного сприйняття людиною світу, із спілкування, з пізнання людиною значень мовних одиниць, з повсякденню діяльністю, з мисленнєвих операцій та мисленнєвого поєднання концептів, які існують у свідомості людини. В.І. Карасик пояснює концепт як багатовимірне культурне соціопсихічне явище у суспільстві, яке має здатність вербалізуватися у певній мовній формі.

Мета статті полягає у визначенні змісту підконцепту HIKING як важливого компонента англійської концептосфери. Склад та особливості підконцепту можна розкрити через призму лінгвістичних методів. У статті використано такі **методи дослідження**: історичний аналіз концепту та аналіз етимології слова.

Вивчення підконцепту "HIKING" з точки зору концептології дозволить нам детально розкрити його склад та особливості, оскільки завдяки концепту зникають розбіжності у розумінні значення слова, що полегшує спілкування між людьми.

Пішохідний туризм (HIKING) – один з найпоширеніших видів спортивного туризму. На основі мовних даних в структурі концепту "SPORT TOURISM" ми виокремили підконцепт "HIKING". На сьогодні вивчення підконцепту HIKING не можна вважати вичерпним. Попри те, що результати досліджень певних ситуацій пішохідного туризму висвітлено у роботах багатьох лінгвістів (просторові особливості: Є.Н. Євтушенко, Н.Д. Арутюнова; універсальні метафори про пересування по маршруту: Дж. Лаккофф, З.Д. Попова; концепт "подорож": Лю Дзюань, Є.А. Боброва, Т.Ю. Сазонова, Є.А. Стародубцева та інші), все ж таки стрімкий розвиток туристичної індустрії вимагає нових досліджень у галузі пішохідної діяльності.

Пішохідний туризм – це один з найпоширеніших видів спортивного туризму, основною метою якого є подолання групою туристів маршруту по місцевості з місця відправлення до місця прибуття за вказаний проміжок часу.

Пішохідний туризм сприяє фізичному та інтелектуальному розвитку людини, підтримці хорошої фізичної форми за рахунок певного періоду перебування в природних умовах навколишнього середовища. Маршрут пішого туризму може містити в собі не тільки програму фізичної, спортивно-оздоровчої підготовки, але й ознайомлення з культурною та мовною спадщиною населення регіону [7].

До складу підконцепту "HIKING" відносяться такі види пішохідної діяльності такі як "lightweight backpacking" (легка хода з рюкзаком), "backpack" (бекпекер), "bushwhacking" (походи по зарослій місцевості), "tramping" (довга пішохідна подорож) та "thru-hiking" (довга пішохідна подорож з одного кінця в інший).

"Lightweight backpacking" – це вид пішохідної діяльності, відмінною рисою якої є максимальне зниження ваги спорядження, без загрози для безпеки. Для цього вага основного спорядження (екіпірування, рюкзак і те, що в ньому – виключаючи паливо, воду і їжу, обсяг яких залежить від тривалості та стилю походу) зменшується настільки, наскільки це безпечно можливо.

"Backpack" поширений в останні десятиліття термін, що позначає мандрівника, який здійснює самостійні подорожі за невеликі гроші, найчастіше принципово відмовляючись від послуг туроператорів. Усі свої подорожі бекпекер планує і здійснює самостійно: переміщається на всіх видах громадського транспорту (автобуси, поїзди, літаки). Як правило, бекпекер ночує не тільки в готелях, але й в хостелах, кемпінгах, гестхаусах, а також у будинках місцевих жителів. Харчується зазвичай там же, де і місцеві жителі, в простих і недорогих столових ресторанах, а також у самих місцевих жителів.

"Bushwhacking" – пішохідний похід по зарослій місцевості, густих лісах та чагарниках. Походи такого виду вимагають додаткового спорядження для подолання природніх перешкод [7]. Поняття "bushwhacking", виникло на основі зафіксованої у 1809 році в етимологічному словнику лексичної одиниці "bushwhacker" на позначення *"людини, яка долає певну відстань через чагарники"* [7]. Вживання цієї лексичної одиниці у англійській мові є результатом запозичення ЛО "bosch-wachter" з нідерландської мови, що означає "доглядач лісу". У період Американської громадянської війни (1862 рік) ЛО "bushwhacker" використовувалася на позначення "нерегулярних збройних сил, які формувалися у лісах" [9].

© Литвин А. А., 2013

Лексична одиниця “tramping”, яка широко використовується жителями Нової Зеландії і позначає *“довгу подорож пішки”* походить від середньоднижньонімецької ЛО “trampen”, що означає *“тупотіти ногами”*. Вживання ЛО “tramping” у англійській мові датується XIV століттям [9].

Лексична одиниця “thru-hiking”, яка позначає *“довгу пішохідну подорож з одного кінця в інший”* виникла на сході Північної Америки, в США та Канаді. Саме там розташовані гірські хребти, середньою висотою 1000 – 1300 метрів відомі під назвою Аппалачі, де були здійснені перші довгі пішохідні походи з одного кінця в інший [3]. З розвитком “thru-hiking” пов’язана легенда про російську емігрантку Ліліан Елінг. Відчуваючи нестерпну ностальгію за Батьківщиною, жителька Нью-Йорка, Ліліан вирушила у пішохідну подорож додому. Ігноруючи послуги транспорту Ліліан Елінг пройшла Чікаго, Мінеаполіс та Вініпег у напрямку Аляски. Останні дані про Ліліан зафіксовані під час переговорів з ескімосами щодо переплави у Азію [4].

Пішохідний туризм сягає своїм корінням первісного віку, коли людині була властива регулярна кочівля. Постійні пошуки їжі примушували людину здійснювати тривалі переходи, та добре орієнтуватися на місцевості.

Формуванню підконцепту “HIKING” в англійській концептосфері передувало ряд історичних подій. Сама лексична одиниця (ЛО) “hike” походить від англійського діалектної ЛО “hyke”, що означає *“енергійна прогулянка”* і фіксується в етимологічних словниках з 1809 року [9]. Але якщо заглибитися у історичний розвиток туристичної справи людства можна простежити процеси етимологічного формування підконцепту “HIKING”.

У XIX столітті, у Великобританії відбувся промисловий переворот, що спричинив економічні, соціальні, політичні та ідеологічні зміни у суспільному житті. Томас Кук, виходець із злиденної англійської сім’ї, започаткував туристичну діяльність в сучасному розумінні цього слова. Боротьба з пияцтвом стала одним із головних напрямків діяльності Кука. Тому він вирішив найняти потяг, щоб відвезти на ньому “друзів тверезості” з Лейстера до Лафборо на квартальний з’їзд асоціації тверезників південних графств центральної Англії. 5 липня 1841році 570 “друзів тверезості” сіли у дев’ять відкритих вагонів і здійснили першу подорож.

На основі цих подій з 1805 року в англійських етимологічних словниках фіксується лексична одиниця “track”, що означає *“лінія з двох паралельно прокладених рейок, призначена для руху поїздів”* [9]. Таким чином, розвиток залізничного транспорту сприяє розвитку пішохідного туризму, оскільки прокладає нові маршрути для його здійснення та покращує умови для його здійснення.

Наше подальше дослідження підконцепту “HIKING” дозволяє нам розкрити інше значення ЛО “track”, яке означає *“слідувати або йти по слідах”*, що походить від старофранцузької ЛО “trac” та означає *“йти по слідах коней”*. Таке значення ЛО “track” склалося не випадково, адже у XVI столітті улюбленим видом транспорту для пересування на далекі відстані суходолом у Англії була поштова карета. По дорозі поштова карета робила декілька зупинок у придорожніх тавернах або заїжджих дворах. На цей час у Англії були поширені таверни для простолюдинів, які називались ординарними. Заїжджі двори в континентальній Європі поступались англійським по всім показникам. Навіть у ті часи, коли мандрівники були невибагливими до комфорту, більшість британців, подорожуючи Європою, відмовлялися від убогих умов проживання в заїжджих дворах Європи [6,с.18].

Етимологія ЛО “track” дозволяє нам простежити інші версії його походження. Лексична одиниця “trek” зафіксована у словниках африкаанської мови, на позначення *“подорожі або міграції на возі запряженому волами”* [9]. Таке значення ЛО пов’язане із історичною подією, відомою під назвою Великий трек (з африканської *Die Groot Trek*). Упродовж 30-40-х років XIX століття відбувався великий переселенський рух жителів Південно-Африканської республіки на схід та північний схід з контрольованої британцями Капської колонії. Мігранти були нащадками переселенців із Західної Європи, зокрема з Нідерландів, північно-західної Німеччини та Франції. Таким чином, назва історичної події асимілювалася у лексичну одиницю “track”.

Підконцепт “HIKING” формується через призму розвитку сучасної туристичної індустрії. На сьогодні існує велика кількість міжнародних туристичних асоціацій та організацій, які сприяють вдосконаленню пішохідного туризму. У 1935 році у Великій Британії було створено Асоціацію Рамблерс (Ramblers’ Association), метою якої є захист прав пішохідних туристів [11]. Широка діяльність асоціації втілюється у поняття “rambling”, яке синонімічно вживається до лексичної одиниці “hiking”.

Формування складу підконцепту “HIKING” відбувається у творчості літературних діячів. Швидкий розвиток туристично-пішохідної діяльності має повне вираження у англійській літературі. Цитати на пішохідну тематику відображають становлення та значення підконцепту “HIKING” у свідомості людини. Ціліснісна сторона даного підконцепту конкретизується різними формами поведінки, які виявляються у цитатах на тематику “hiking”. У нашій роботі такі норми поведінки згруповані у певні нормативні комплекси (аксіоми поведінки). У роботі встановлено 4 аксіоми поведінки у процесі пішохідного туризму:

Аксіома здоров’я: пішохідні походи сприяють хорошому фізичному та духовному самопочуттю: *I have two doctors, my left leg and my right* (G.M. Trevelyan)*; Hiking is the best workout!... You can hike for three hours and not even realize you’re working out* (Jamie Luner); *An early-morning walk is a blessing for the whole day* (Henry David Thoreau)*; A vigorous five-mile walk will do more good for an unhappy but otherwise healthy adult than all the medicine and psychology in the world* (Paul Dudley White)*; When you have worn out your shoes, the strength of the shoe leather has passed into the fiber of your body. I measure your health by the number of shoes and hats and clothes you have worn out* (Ralph Waldo Emerson)*; Walking: the most ancient exercise and still the best modern exercise* (Carrie Latet) [10].

Аксіома нових ідей: пішохідні походи сприяють виникненню свіжих думок: *If you are seeking creative ideas, go out walking. Angels whisper to a man when he goes for a walk (*Raymond Inmon)*; To solve a problem, walk around* (Gregory McNamee)*; Thoughts come clearly while one walks* (Thomas Mann)*; Nothing like a nighttime stroll to give you ideas* (J.K. Rowling)*; Walking is also an ambulation of mind* (Gretel Ehrlich)*; Me thinks that the moment my legs begin to move, my thoughts begin to flow* (Henry David Thoreau) [10].

Аксіома відпочинку: пішохідні походи допомагають розслабитися та забути усі неприємності: *If you want to forget all your other troubles, wear too tight shoes* (The Houghton Line, November 1965)*; I think that I cannot preserve my health and spirits, unless I spend four hours a day at least – and it is commonly more than that – sauntering through the woods and over the hills and fields, absolutely free from all worldly* engagements (Henry David Thoreau)*; Walking is good for solving problems – it's like the feet are little psychiatrists* (Terri Guillemets)*; The best remedy for a short temper is a long walk* (Jacqueline Schiff)*; Now shall I walk or shall I ride? –"Ride,"Pleasure said. – "Walk," Joy replied* (W.H. Davies) [10].

Аксіома випробування: пішохідні походи допомагають перевірити наші можливості: *Only those who will risk going too far can possibly find out how far they can go* (T.S. Eliot)*; Each fresh peak ascended teaches something* (Sir Martin Convay)*; In the mountains there are only two grades: You can either do it, or you can't* (Rusty Baille)*; Over every mountain there is a path, although it may not be seen from the valley* (Theodore Roethk) [8].

Аналіз літературних одиниць показав, що у традиційній англійській культурі пішохідний туризм асоціюється з видом активного дозвілля та усіма його розважальними та позитивними ознаками.

Проведений аналіз показав, що підконцепт "HIKING" відноситься до параметричного типу концептів, який описує універсальне сприйняття світу, основні координати та орієнтацію у просторі, а також позбавлений будь-якої експресивності та емоційності.

Сучасні науковці трактують поняття "простір", як форму координації об'єктів та матерії, котрому властива об'єктивність та незалежність від людської свідомості, нерозривний зв'язок із часом, тривимірність, кількісна та якісна безкінечність. Визначальним фактором інтерпретації поняття простір слугує ракурс профілювання властивостей об'єкту, його сприйняття за допомогою органів відчуття та геометрична концептуалізація. Є.Н. Євтушенко описує поняття "простір" як певний порядок розміщення предметів, та як відстань між ними і суб'єктом сприйняття [2, с. 226]. Лінгвальна інтерпретація простору має багатовекторний характер, що зумовлено поліаспектністю використання цієї категорії і, як наслідок, існуванням дейктичного простору (явища вказування на місце та напрямок дії), вербального простору (лінгвального втілення стандартно-побутового розуміння простору) та комунікативного простору (об'єкта дослідження прагматики). У мовній картині світу координатні осі простору розташовані у такій ієрархії: вертикальна, горизонтальна у напрямку "вперед-назад" та горизонтальна у напрямку "вправо-вліво".

Поняття "простір" у пішохідному туризмі розглядається у трьох вимірах:

– подолання штучно-створених бар'єрів для пішохідного туризму;

– подолання природних бар'єрів;

– використання спортивно-туристичні ресурсів та природних бар'єрів подалі від місць проживання [12, с. 85].

Особливості "простору", як складника підконцепту "HIKING" ми описали на базі прийменників, які визначають рух суб'єкта по місцевості. Джерельною базою дослідження були автентичні взірці туристично-пішохідного дискурсу, наукова та періодична література з тематики.

Семантичні складники прийменників дозволили нам виділити типові для пішохідного туризму просторові ознаки:

– закритий простір: *"перебування у закритому приміщенні"* (at);

– відкритий простір: *"перебування на відкритому повітрі"* (outside), *"перебування за межами дому"* (out), *"пересування до певного пункту призначення"* (to), *"пересування у певному напрямку"* (towards), *"перетинання території*" (through);

– рух по вертикалі: *"рух по вертикальній площині вверх/вниз"* (up/down), *"рух на захід/схід/південь/північ"* (to);

– рух по горизонталі: *"пересування вперед на далеку відстань"* (ahead), *"пересування вперед на незначну відстань"* (forward), "*досягнення об'єкту"*(in front of);

– перетинання місцевості: *"рух по прямій лінії"* (across), *"рух по непрямій лінії"* (over), *"рух через лінію"* (through);

– рух по протилежній стороні: *"рух по прямій горизонтальній траєкторії"* (across, over), *"обхід"* (round, around), *"рух до протилежної сторони з подоланням перешкод"* (over);

– перетинання усієї місцевості: *"рух через лінію"* (through);

– досягнення пункту призначення: *"досягнення пунктів відкритого простору"* (into);

– далека відстань: *"динамічність"* (for); *"приблизна часова чи просторова відстань"* (far, away).

– недалека відстань: *"близкість"* (at, next to/beside).

Проведений аналіз показав, що підконцепт "HIKING" формується на базі семантичних особливостій прийменників, які несуть певне смислове навантаження та формують зміст підконцепту.

Результати нашого дослідження дозволяють нам зробити наступні **висновки:**

– підконцепт "HIKING" – це складне ментальне утворення сценарного типу, до складу якого входять наступні компоненти: *образний* – людина залишає дім і вирушає у дорогу зібравши невелику кількість необхідних речей; пізнання світу та почуття здивування, втоми, радості тощо; *понятійний* – пішохідний похід по певній місцевості з метою покращення фізичного стану та отримання задоволення; *оціночний* – отримання позитивних вражень від знайомства з природою та подолання перешкод під час походу.

– модель лексичного опису підконцепту "HIKING" виявляється у наступних ознаках: суб'єкт – мета – навколишнє середовище та умови просування – швидкість – враження. У проявах літературної творчості підконцепт "HIKING" набуває емоційно-експресивного забарвлення, оскільки описує позитивні чи негативні враження від пішохідної діяльності. Натомість, автентичні взірці туристично-пішохідного дискурсу акцентують на ознаках суб'єкта, мети та навколишнього середовища.

– поняття “простір”, як складник підконцепту “HIKING” трактується не лише як здатність орієнтуватися у просторі, а також як можливість реагувати на зовнішні обставини. Ефективними засобами пояснення “простору” у нашому дослідженні є вивчення семантичного значення прийменників, як частини мови яка допомагає визначити орієнтацію у просторі та проаналізувати склад підконцепту “HIKING”.

Література:

1. Антология концептов / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Том 2. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 356 с.

2. Антология концептов / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Том 6. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 332 с.

3. Аппалачі: [Електронний ресурс]: гірська система. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BF%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%87%D1%96.

4. Ліліан Елінг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forum.poehali.net/index.php?board=7;action=display;threadid=20820.

5. Попова З. Д., Стернин І. А. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, І. А. Стернин: [Електронний ресурс] // М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. – 315 с.

6. Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю. Історія туризму: Навчальний посібник. – К. : Альтерпрес, 2005. – 320 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_history/ustymenko.htm.

7. Hiking: [Електронний ресурс]: пішохідний туризм. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Hiking.

8. Inspirational hiking quotes: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.saharasafaris.org/inspirational-hiking-quotes.

9. Online Etymological Dictionary: [Електронний ресурс]: етимологічний словник онлайн. – Режим доступу : http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=track&searchmode=none.

10. Quotations about walking: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.quotegarden.com/walking.html.

11. The Ramblers: [Електронний ресурс]: Асоціація рамблерс. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Ramblers.

12. Tom Hinch, James Higham. Sport Tourism Development. 2-nd edition. – 2011 – 249 p.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: // books.google.com.ua.